

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Egy futólagos tekintet a német protestáns-egylet jelenlegi helyzetére.

A német egyházi lapok mostanában a szokottnál bővebben és élénkebben foglalkoznak a protestáns-egylet eseményeivel. Nem azért azonban, hogy azt valami veszedelmes szörnynek képzelve, egyenesen agyonzúzni törekedjenek; hanem igenis azért, hogy nyíltan és őszintén felfedjék azon veszélyes és halálhozó sebeket, melyek annak beteges testén tátonganak. — A német protestáns-egylet mindenesetre már rég önmagában hordja a végelenyésztés csiráit. Még évekkkel ezelőtt a derék Rothe, ki pedig egyike volt az egylet alapítóinak, méltán és sok tekintetben búsan mondhatta el az egyletre élete vége felé: non ego sum mater tua! Látni lehetett tehát azt mindjárt az első évi összejöveteleken, hogy az egylet önmaga huzta el maga felett a bús szavu halálharangot. Ide járult még később az is, hogy maguk a vezetők, egymásután huzódtak el a csatatérről; s utoljára odahagyták magát a hadsereget is. Maga Baumgarten is, ki pedig mindig oly lelkes harczosa volt az egylet ügyeinek, utoljára is belátta az egylet épületének tarthatatlan alapra épített voltát, s épen a napokban vale te cum-ot kiáltott annak!

Mindenesetre igaz is az, hogy az efféle egyházellenes pártoknak úgy előállása, mint elenyésztése felette gyors s sokszor csakis idő kérdése. Csak egy tekintet a protestáns egyház történelmébe, s tüstént látni fogjuk, hogy állításunk teljesen igazolva van. A reformáció kora óta is, hány ilyen romboló mozgalmak merültek fel s tűntek el ismét az egyház láthatáráról! Ott van a socinianismus, a wolfi bölcsészet nagy befolyása a theológiára, az angol deismus, a francia atheismus, a német rationalismus, s ennek biztos resultuma a „Protestantenverein“, a mely ugyan még most is tengődik, mindezen tünetnyek már, részint egyes, részint pedig több egyének befolyása által némi létjogot erőszakoltak ugyan ki magoknak az egyházban; sokszor annak szívét és életerét is behatóbban és közelebről érintették; helyet foglaltak magoknak úgy az iskolai mint a templomi szószékeken; de eljött az idő, a mikor felettök is kedvezőt-

len szél kezdett el fújni, s őket a hajó orrának kormányáról, hol eddig oly kényelmesen és otthonosan érezték magukat, a leghátsóbb szegletbe leszorította, s az általok eddig vezetett hajó, a kormányosok leszorultával, irányt vesztve rohant a megsemmisülés örvénye felé.

A német protestáns egylet is — úgy látszik — végelenyésztéséhez áll közelebb. Legalább az egylet öntudatosabb tagjai már magok bevallják ezt. E kérdéssel foglalkozik néhány sorban az „Evangelische Kirchenzeitung“ máj. 19-iki száma is, a melynek erre vonatkozó tartalmát az alábbiakban veszi a magyar protestáns olvasó közönség.

Jól tudhatjuk az emberiség történelméből, hogy egyesek már előre mintegy homályosan megérzik lelkükben az utolsó óra közeledtét. Némelyek már előre elkészítettik koporsójokat; mások ismét magok megássák saját sirjokat. Némelyek még életükben eléneklik hattyudalokat; mások pedig sejtve már összeroncsolt életök fájának gyors kiszáradását, készakarva siettetik annak kidülését. Miért ne érezhetnék meg már egyes társulatok és egyletek is a nem sokára bekövetkező alászállást? A hallei rationalismus a harminczas években még teljes virágzásban állott, és mégis életerejének növekvő fogyását már teljesen lehetett érezni. A rationalista hittanárok olykor-olykor oly nyilatkozatokkal léptek a hallgatóság elé, hogy a tanuló ifjuság bámulva nézhetett egymásra s méltán kérdehet. „ki hitte volna csak egy néhány évvel ezelőtt is, hogy N. N. valóságos mystikus?“ Előbb mystikus; aztán pedig még orthodox is; s hasonló tünetnyekkel találkozunk a wolfi bölcsészet és francia encyklopaedismus korának sülyedése előtti időkben is. Épen ilyen stadiumba léptek némely előharczosai legközelebb a német protestáns-egyletnek is.

Mostanában már az maga nem csekély feltűnést okozott, hogy a protestáns-egyletnek szülőföldjén Badenben, a mult év vége felé tartott egyetemes zsinaton, az apostolicumot, melyet pedig az utolsó időkben egészen használaton kívül helyeztek, az egylet leghatalmasabb szóvivői megtartandónak nyilvánították; s jóllehet akadhatnak még ezután is a lelkészek között olyanok, kik azt talán mellőzni fogják, de az mégis tény marad, hogy maga a protestáns-

egylet elfogadta azt. Sőt még többet is meg kellett érni. Nevezetesen midőn a bádeni protestáns egyleteket Dr. Schmidt báseli modern hittanár a Protestantische Kirchenzeitungban az egyetemes zsinaton tett engedékenysé-
gökért élesen és keményen megleczkéztette, a megtámadottak az apostoli hitformát rendszerint védelmökbe is vették. Ime mi nem történhetik a nap alatt! Ki hitte volna ezt még egy pár évvel ezelőtt!? A védekezés folyamában lehetett olvasni a többek közt a következő őszinte vallomásokat is: „A bádeni protestáns egyháznak egyenesen alapja vettetének el, hogyha az apostoli hitforma egészen feladatnék... A protestáns-egylet principiumát sohasem lehet egész következetességgel keresztülvinni... Valljuk be egész őszinteséggel, hogy az egylet pusztulófélben van (Er ist im Abwirthschaften begriffen)!“

Nem kis halálos sebet ütött a bádeni protestáns-egyleten a Jolly minisztérium leköszönése is, mely annak éveken át hatalmas pártfogója volt. S hogyha aztán valakinek nem minden alap nélkül veszett hírét költik, rohamos sehességgel közeledik az a méltó véghez. E közbeszéd valóságáról győződünk mi is meg, hogyha a „Süddeutschen protestantischen Wochenblatts“ című lapnak utolsó száma, mely épen a bádeni protestáns-egylet organuma, figyelemmel átolvasgatjuk. Hasonló igazságról győz meg bennünket egyik épen alig egy pár héttel ezelőtt megjelent következő című iratocska is: „Zur Selbstcharakteristik des Protestantenvereins (Heidelberg E. Winter 1877)“, mely egy protestáns-egyletes lelkésznek bűnbánati egyházi beszédéből a következő jellemző sorokat közli: „Valóban, kármily előrehaladott legyen is az idő és a mi népünk a tudományban és szellemi hatalomban, mégis égetően szükség, hogy néha-néha kissé megállapodjunk, nyilvános életünk összes jelenségeit komolyan megvizsgáljuk, s az örök Isten hatalmas volta előtt magunkat mélyen megalázzuk. . . . Ma már mi németek rendesen kevélyek szoktunk lenni a mi magasra emelkedett képességünk és műveltségünkre, mely kétségtelenül más népekre is lényegileg nem csekély befolyást gyakorol. De hát miben áll tulajdonképp az a magas műveltség, melylyel mi kérkedni szeretünk? Nem vettétek-e még észre a virágban a rágó férget, mely kétségtelenül annak halálát okozza! A korlátlan önhaszonlesést, mely rendesen a civilizációval egy társaságban jár, az óriási pénzsomjat, az emberi társaság gyengeségeinek kizsákmányolását egyes idő és korszerűnek nevezett eszmék megvalósítása érdekében, a világcsalást, az erkölcsök megneemtelenítését, a kétségbeejtőleg növekedő vallástalanságot stb...? Ragaszkodjatok erősen ahhoz, ki a kezdet és vég, az Alpha és Omega, s ki egyedül képes nagy tetteket véghez vinni. Ne hagyjátok el Krisztus dicsó evangéliomát, mely valódi vallásosságot ad, s az erkölcsöket megneemesíti... így prédikált egy protestáns-egyletes lel-

kész 1877. febr. 11-én. Mi pedig hozzá tehetjük, hogy a mit a társulat vetett, azt fogja aratni is. A Protestantenverein sok keserű vizályt és egyenetlenséget, s ennél fogva felszámíthatlan károkat okozott a nagy német protestáns egyháznak. Ezt az egylet őszintébb tagjai is, mint p. o. Baumgarten és mások egyenesen bevallják.

Hát a mi magyar protestáns-egyleteseink meddig dominálnak még, már t. i. bizonyos körökben? Mikor üt már rájuk nézve is a feloszlás órája? Mikor következik be az az idő, a midőn valaki közülök, megsokalva a sok ide s tova ingadozást, a biztos cél nélküli irányt, s azon bőkezűséget, melylyel a modern atyafiak az unitáriusokat elhalmozzák: határozottan s öntudatosabb módon lép világ elé...? Talán előbb, mint mi gondolnók, ők pedig óhajtanák.*)

Dr. Márk Ferencz.

Lelkészwálasztási ügy.

(A szabadválasztás szellőztetése.)

A Protestáns egyházi s iskolai lapban, épen úgy mint az Evangyéliomi lapban beismertetett a korlátlan szabad lelkészwálasztásnak gyakorlatilag legtöbbnyire káros hatása; beismertetett Magyarhon mind a négy egyházkerületében az eddig törvényerővel birt szabad választásból úgy az egyházakra, mint a jelesb képzettségű lelkészekre eső hátrány, s alig is van ma komolyan gondolkozó protestáns ki be ne látná, hogy a népnek adott korlátlan választási jog — ha tovább is ily erkölcstelen úton s minden megszorítás nélkül gyakoroltatik, azonkívül hogy a jelesb tehetségű ifjak a lelkészi pályától visszavonulnak, — egyházunk hajóját is végelmerüléssel fenyegeti. Egyházkerületünk — mely körülbelől első volt a szabad választási törvény megalkotásában, — s minden vitás eseteknél, nem tekintve az elválasztott lelkész képzettségére, az egyházak műveltségére, a választás mikéntjére — egy évtized óta mindig az egyházak javára (??) döntötte el a kérdést, sokszor nem annyira meggyőződésből, mint inkább hogy az általa hozott törvénynek érvényt szerezzen, — ma hátravonulót fuvat; — ezért nevezett ki egy küldöttséget a múlt évi áprili közgyűléséből, mely küldöttségnek feladata véleményadás a lelkészwálasztási szabályok (1871. aug. 10. 234. sz.) módosítása tárgyában.

*) A modern rationalista protestáns-egylet széde'gő irányára is rá illik (hiszen nálunk is megtámadták a vezértagok az apostoli hitformát, az alaptanokat, — ujabban is Lang és Baur nyomain mennek) azon találó tétel, a mit a Londonban megjelenő „Literary Churchman“ május 19-diki számában találunk a Krisztustalan, vagyis czimzetes Krisztus-féle kereszttyénségre alkalmazva: „A kereszttyénség tanulmányozása, — ha mellőztetik ennek természet feletti indító hatalma, — nem más, mint oly gőz-gépezet leírása, — melyből a gőz hiányzik.“

Szerkesztő.

Hogy rothadt szag van Dániában, — hogy az annyi toldozáson-foltozáson átment választási szabály nem felel meg a czélnek, melyért alkottatott, — mert ma sem mindig az okosoké a kenyér, és nem a gyorsaké a futás, — ez állítást semmivel jobban nem igazolhatom, mint a debreczeni 1875. évi akadémiai értesítvény 155. lapján ez ügyre vonatkozó ama tényként bevallott igazsággal: „hogy a hittanszaki pályára lépők érettségi bizonyítványaik után ítélve, mögötte állanak a jogi szak hallgatóinak, — hogy a hittanszaki pályára lépőknel a vizsgálatok oly szigorúsággal nem gyakorolhatók, nem a vizsga eredményétől feltételeztetvén rájuk nézve az előhaladhatás, nagyobb fizetésű egyházba juthatás, hanem lelkészválasztási rendszerünkben gyökeredző sok mellékkörülménytől, melyek nem mindig fokozhatják a szorgalmat, törekvést és igyekezetet, nem jutalmazták igen sokszor a tehetséget és képzettséget. Ezen bajok és nyomoruságok kihatnak már theologusainkra is, látván és példák igazolván előttök, hogy az életben a jutalom és hivatali állás nem a kifejtett szorgalomhoz méretik. Ily áramlatok és szomorú jelenségek mellett igen sok ifjunál, nem nagy inger van a szorgalom teljes mérvű kifejtésére, csak azok működnek, kiket geniusok ellenállhatlan erővel ragad és űz a munkára“ stb.

Artándi lelkésztársam az Evang. lap 1876-diki 33. és 34. számaiban elég találóan írja mint jön hullámszamba az egész gyülekezet, hogyan foly az árverezés, vagy az árlejtés valamely jobb lelkészi állomás megüresedése esetében, s mi káros hatása van annak egyházra, egyházmegyére, a lelkészi karra, sőt az egész protestáns egyház egyetemére. A „falusi tapasztalatok“ írója, a Prot. egyh. s isk. lap hasábjain szinte leplezetlen őszinteséggel elmondja némely egyházak ügyeinek egy pár lelketlen kolompos általi kezeltetését. — Ez adatokat én is szaporíthatnám, de hogy az olvasó türelmével vissza ne éljek, röviden csak annyit mondok, hogy száz választási eset közül kilenczven ezideig mindig úgy ütött ki, hogy a választásnál nem az elválasztott lelkész személyes jótulajdonai, képzettsége, kitűnősége volt a mérv- és irányadó, hanem egészen más és mellékes körülmény, sokszor például a helybeli nagy ur jóakarata, ki a fiatal kegyes özvegy iránt már férje életében melegen érzett, — vagy az eddig pártában maradt lelkész leány keze; — az elválasztandó káplán ur nőhozományként nyervén meg az egyházat, természetesen az utóbbi esetenél a hátralékok teljes elengedésével az első esetenél nagyszabású ígéretek tételével, — sokszor bíró, kurátor, vagy más nemes és nemzeti uraimék levén érdekelve az elválasztandó lelkész atyámfia által.

Papp Károly esperest ur az Evang. prot. lap múlt évi 24. 25. majd ismét 39. számaiban tapasztalata nyomán miután elmondja a korlátlan választás hátrányait, beismeri egyszersmind hogy az egyszer megadott szabadságot többé visszavonni nem lehet, azonban az egyházak érdekében kiméletes módon gátat akar vetni annak, hogy a választók tájékozatlanságból vagy érdekből a választás szabadságával vissza ne éljenek; e tekintetben vagyok én is bátor egyéni szerény nézetemet e Lap hasábjain a nyilvánosság elé tárni, s ha leend benne elfogadható, az illetők figyelmébe ajánlani.

Nézetem szerint a tövis, ha apródonként húztatik ki a testből, a sebet begyógyítani nem engedi mindaddig, míg az egészen ki nem vétetik, — így vagyunk meggyőződés szerint a kérdés alatt levő korlátlan szabad választással is. Seb ez az egyház testén, — gyógyulás csak akkor remélhető és várható, ha a tövis (a szabadválasztási törvény) — bár fájdalmat okozzon —

előbb kivéttik. Én nem voltam, nem lehettem barátja az egyházkerületek által eljátszott s igen sokszor a tudatlan nép szélyétől függő korlátlan választásnak, nem osztottam feltétlenül „a nép szava Isten szava“-féle elvet, mert a történelem mint a tapasztalat egyaránt arra tanított, hogy ma is a virágvasárnapi diadalút sokszor ötödnap mulva már a Golgotára vezet, ma is gyakori jelenet, hogy nem az Üdvözítő Jézus, de az áruló Barabás bocsáttatik szabadon stb.

Én azért az alkotandó választási törvényt szeretném egyház és egyházmegye közt megosztani, — nem czélom azonban a néptől az egyszer megadott szabadságot elvenni, de igenis óhajtom s óhajtanom kell annak káros kinövését lenyírni, az egyházmegyéknek a választásnál őket megillető jogot és befolyást biztosítani, s ezáltal a kitűnőbb képzettségű lelkészeknek az előmenetelre utat nyitni, — az egyházak kebelében nagyon lábra kapott korteskedésnek egyszersmindkorra útját vágni, a választásból eredő s rendesen a bukott felek által szított sokszor éveken keresztül tartó viszálykodásnak elejét venni. — Nézetem szerint mindezek önként elenyésznek, s választási szabadságában is meghagyatik a nép

1-ör ha a törvény úgy alkottatik, hogy halál, lemondás vagy itéletileg elmarasztaló esetenél megürült egyházakban az illető egyház három jelöltet terjeszzen az egyházmegyei gyűlés elé, mely jelöltek közül az egyházmegyei gyűlés — sürgős esetekben az esperest — egyet kinevez s megerősít.

2. A parlamentarizmus követelményének elég tételik, mert az egyházmegyének is jogkör biztosítottatik, — nem lesz kénytelen mint jelenben a törvénytelenésekre szemet hunyni, — a meggyőződésével homlokegyenest ellenkező választásokra a gyáva Uláslóval „dobzsét“ mondani.

3. Eleje lesz véve az egyházvásárlásnak, mert a tolakodó kapzszik nem húzhatják el az érdemes szerények elől a jövedelméből egyházi hivatalokat.

4. Egy egyház sem lesz jogaiban sértve, választási szabadságában megszorítva, mert nem képzelek egyházat, hogy az egyházmegyében vagy egész Magyarországon három szeretetre méltó egyént ne találjon, ha ugyan nincs oda terelve, hogy az erdőt a fától nem bírja meglátni.

5. Nem lesz szükség a káplán urakat, főnökeik halála után más egyházba áttenni, vagy amaz elavult törvényt: „a káplán közvetlen főnöke halála után azon egyházban pap nem lehet“ ujra életre kelteni, mert „eo loco ha dignus“, az egyház kijelölésbe teszi, az egyházmegye elválasztja.

6. A bünbocsátó levelek árulása, vagy az eddig divatozott ezekkel való kereskedés, — értem a korteskedést, ezen egyházunk testén rágódó kórt — önként megszűnik, mert bizonytalanságra nem lesz kedve sem bármely lelkész atyámfiának, sem akármely főfokolomposnak százakat kidobni.

7. A választás után — a választásból eredett — elmérgesedett sokszor évekig tartó zavarnak egyszersmindkorra vége szakad, mert sem nem az erősebb, sem nem az ármány buktatja meg a gyöngébbet, a becsületesebbet, hanem az egyházmegye higgadt, komoly és bölcs tapasztalata leend a mérvadó.

8. Mondanom sem kell, hogy egyházmegye és egyházkerület az ilyen választásból eredő minden botrányos pertől, korteskedés kiderítéstől megkíméltetik. Végül

9. a mi szerintem nem csekély jelentőségű, az egyházmegye mint kormány nem leend gyáva tétlenségre kárhoztatva.

Szabad legyen még megjegyeznem, hogy mi, kiknek egy-

házi igazgatás formánk demokrat-szerű a polgári életben is úgy látjuk, — kivéve a törvénykezési hivatalnokokat — hogy kijelölés és választás nincsenek ugyanazon egy kézbe letéve.

Tudom árva fejemre az elmondottak miatt azoktól — kik a nép hiszékenységét, együgyűségét előmenetelükre szeretik kizsákmányolni — mint hull a gúny és megvetés zápora, — meg vagyok arról is győződve, hogy nem kevesen lesznek lelkésztársaim közt, kik az általam vallott elvekben megbotránkoznak, s a népnek adott korlátlan szabadválasztási jog megszorítását, a papi hatalom emelését látják javaslatomban; de én határozottan aláírom Pap Károly esperest ur amaz állítását: „hogy népünk épen nem töri magát a választói jog gyakorlásáért, sokszor azon lélektani oknál fogva, hogy őket senki a rossz választás miatt ne okolhassa, sokszor hideg közönyből.“ Elfogadom Artáncsi lelkésztársam ez ügyre vonatkozó állítását: „hogy minden választásnál a választók főbbjei tolják előtérbe saját érdekeiket,“ a mi hogy úgy van, kisebb-nagyobb részben mindnyájan tapasztalhattuk.

Borzsaparti, ref. pap.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az oxfordi egyetem előtt s különböző alkalmakkor mondott beszédek Mozleytől.

(7-ik folytatás.)

Róm. XII. 16. 17. Állzatossághoz szabjátok magatokat... Minden emberek előtt a tisztességes dolgokról gondot viseljete. Ügyes érvelésű beszéd — kilencedik szám alatt — **a velünk egyenlők iránti köteleességekről,*** melyek épen oly nehezek, vagy még nehezebbek, mint a nálunk alsóbb ranggal bírók, nekünk alárendelték iránti köteleességek. Egy pont elmellőzése az írásban — így kezdődik a beszéd — nem döntő az írás ellen, csakis az ész törvényére utal bennünket azon kérdésben. Ezen elv érintheti az írásbeli erkölcsant, a különböző köteleességek fokozati rangját, valamint az írásbeli törvényt is az egyházi formákra nézve. — Az újtestamentom aránylag keveset mond az egyenlők iránti köteleességekről, míg bőven tárgyal az alantak iránti köteleességekről, a szegény iránti szánalomról, a lesújtottak iránti részvétről, a gyengék iránti elnézésről, vagyis a leereszkedésről, másokhoz való önkényes leszállásról. — Ebből azonban nem következik, hogy ama köteleességek alantabb állnának, vagy könnyebbek volnának, mint emezek. Ha a szentírás a köteleességek egy osztályát kiszemeli, ez nem azért van, mintha kiváló jelenséget tulajdonitana nekik a többiek fölött, hanem mert azok, mint a korábbi erkölcsantok pótlékai, különös figyelmet érdemeltek. A szegényekhez való leereszkedés aránylag újtan volt az erkölcsant terén. Oly tárgy ez, melynek mai időben megvan különös érdeke, mikor oly sok egyén ajánlotta föl magát a szánalom életére s jóltevő buzgólkodásra a betegek s szegények ügyében.

A keresztyénség a szeretet egész új világát hívta életre, mely által az erkölcsi gyümölcsök mellett nagy előlépés történt a legnagyobb boldogság elvének terjesztésére is. Számítlanok vannak, kik másként sohasem lettek volna boldogok, ha életüket szeretet művében nem töltötték volna. S a pogányság bárgyuan visszavetette a boldoggá levésre vezető ezen hatalmas

*) Az újszerű tárgyalásra felhívjuk az olvasó figyelmét. Szerk.

eszközt. Egy pillantásra is világos, hogy a részvét igen nevezetes elv; nevezetes benne az, hogy az egyének gyönyörűvé változtatja azt, mi a társadalomra kiszámíthatatlan hasznot hoz — a fájdalom s nyomor enyhítését. Némileg igaz, mit egy bölcsész mond, hogy a részvétben a kegyetlenség mellékíze is érezhető, mert fájdalomra van szüksége, hogy kielégítse saját különös természetét. Hogy történt az, hogy az óvilág teljesen elmellőzte ezen csudálatos eszközt, mely a világban roszat oly anyaggá változtatja át, melyen az ember szeretetét gyakorolhatja; hogy hagyta azt aludni, csakis egyesek kebelében működni, de nem hozva be a világ kormányzatába? A hinduizmus az elaggottat és gyengét kitette a Ganges partjára, hogy a legközelebbi dagály vigye el őket. Azt mondá, hogy sok testi fájdalmat, szenvedést akart ezáltal megelőzni. Kettémetszeni így az életet nem egyéb volt, mint kettémetszeni azt, mit a szánalom erénye magáéul fogadott el s melylyel teljesen képes volt elbánni. S a spártai rendelkezés is milyen kegyetlen volt! Az emberi életéről való fogalom a pusztaság visszafizetés elvén alapult. Ha meg tudsz érteni fizetni, az állam táplálni fog — de vivnod kell az államért, ha az állam tart. Ez volt az alku. A bénán születettnek és gyengének nem volt joga élni. Tápláltatni s mitsem dolgozni a táplálékért, nem tartozott az ember jogai közé. De nyereség helyett mely veszteséget hoz ez az elv! A részvét elve, mely a beteg ágyát körülveszi, oly gyümölcsöket terem, melyek bőven kipótolják a nyers erő hiányát. Miért nem ragadták már meg e becses eszközt az emberek? Azért, mert nem volt szívük hozzá. Volt abban valami olyas, mi gyöngeségre mutatott s így az erőt bálványozó emberi büszkeség nem sokat törődött vele; az őskori bölcsészet sohasem nyitotta föl azon boldogság-bányát, mely ezen elvben fekszik. A keresztyénség által tett felfedezés az. A részvét élete természetesen nem teljes boldogság, sok van abban olyan, mit az ember nem szeret kezdetben s miben sokszor csalatkozik, de kétséget nem szenved, hogy sokat adott az az emberi boldogság és jószág tömegéhez.

Igy van az, hogy a közélet keserűségétől, nyugtalanságától, az egyenlőkkel való küzdelem és vetélytől sokan elfutottak, hogy a részvét országában találjanak vigasztalást, nyugalmat. Az emberek baja adta meg nekik azon segítyt, melyet az emberek ereje megtagadott tőlük. S a részvét ez állapotának mig meg van saját szépséges fogyatkozása az, hogy benne az elme egészen fedezve van, tökéletes nyugalom állapotába van helyezve egy külső tény által, mely mindent megtesz érte saját minden erőfeszítése nélkül. Mennyire meg vagyunk hatva valamely nagy ember halála által, ki magának nevet biztosított a történelemben. Elnémít az bennünket, mint harangzúgás, komoly zenedarab, vagy mint az esti csend. A részvét enyhítő fényénél nézzük az eltávozott nagy embert. És mégis, ha azon ember új életre támadna, az élet újra elrabolna tőle minden zománczot s azt, kit előbb már szerettünk — mert a részvéttel a szeretet rokon — újra gyűlölnők. Sok igazsággal mondható, hogy ez nagyon széles ellentét az ember becsülésében, kinek jelleme nem változik, mert egy napon él s a másikon már halott, ma a nap ragyog rá, holnap felhők gyűlnek körülötte. De úgy véve a dolgot, mint van, a részvét állapota fedezett, nem saját csinálmányunk. De épen ebből származik gyengesége s minden hiánya. — Ez élet védve van nehéz próbáktól, melyek az egyenlők között kikerülhetetlenek. A szegény, a függésben levő, a gyászoló, kétségbeesett, lesújtott, mindannyian munkás jótékonyágunkra hivatkoznak, de ezalatt öntudlanul hizelegnek is hiúságunknak. A jótémény mind egy oldalon van; a szegények tudják, hogy ők nem

tudnak semmit is visszafizetni: a felsőbbet elismerik, mint olyat, ki magasabb légkörből száll le hozzájuk, ki önkénytelen szolgálja az alsóbbat; még a haldokló is hizeleg nekik. Az egyenlők közötti életben azonban különösen az az eset, hogy az ember azon oldalán sújtatik legkeményebben, melyen leereszkedő életben fedezve van: büszkeségében. — Helyzete kevésbé emelkedett a rendes kötelesség körében; feladatát teljesítenie kell, különben bűnhődik.

Részletezve a dolgot, az egyenlők közti életben sok olyan viszonyba lép az ember, melyben alázatossága és nemeslelkűsége különös és szigorú próbákra megy át. Felületesen nézve a dolgot úgy tetszik, hogy leereszkedés az alázatosság nagy ténye. Nehezebb azonban alázatosaknak lennünk egy oly egyén iránt, kivel egyenlő alapon állunk, mint olyan iránt, ki alattunk van s elismeri tőlünk függését; ez hizeleg az ember önszeretetének, míg a másik esetben magunk elvesztjük azt, mit másnak adunk, ugyanakkorát esünk magunk, mennyivel mást fölemelünk. A leveretés érzete, a sebzett büszkeség fájdalma, csalódás a vágyakban, tervekben, mindezen próbákat az egyenlők közti életben találjuk fel s ha ki jól hordja el őket, biztosabb zálogot nyújtott jelleme alázatosságáról, mint a tárgy természeténél fogva az alantlevőkhöz való leereszkedésében mutathatna. A nyílt levegő hatalmas javító eszköz a büszkeség ellen. Az ember megismeri saját gyengéit, kitalálja hibáit, melyekkel leereszkedő életében soha meg nem ismerkedett volna. Ugyanez az eset a nemeslelkűséggel is. A nemeslelkűség erős próbára van téve az egyenlők között. Tudjuk azt, hogy a nemeslelkűségnek legnagyobb gátja természetünkben az irigység — legalább oly dolgokban, melyek büszkeségünket érintik. Könnyű volna nemeslelkűnek lenni mások értelmi igényei, érdemei, jelleme irányában, ha nem volna meg bennünk az irigység eleme. De a szájalom nem lehet irigy; annak olyannal van munkája, ki lábánál hever s a legcsekélyebb összehasonlításba sem tehető. Míg az, ki egy alantihoz leszáll, védve van minden összehasonlítástól s büszkesége meg van óva, addig az, ki egy egyenlő iránt nemeslelkű, nemeslelkű saját vesztesége árán, igazságot tesz másnak, mely által maga veszíthet.

Ha már azt vesszük tekintetbe, hogy mit szenved az ember másoktól, a két munkakör közti különbség még szemmel láthatóbb lesz. Az élet zajában elvárhatjuk, hogy sok kellemetlenségre bukkanunk, mely feltűnteti előttünk az emberek jellemének kellemetlen részeit. Ha az emberek vágyai összeütkezésbe jönnek mieinkkel, mint az életben ez mindig megtörténik, ez megpróbálja igazságszeretetünket, jó kedélyünket. Honnan jönnek azon sérelmek, melyek prédául ejtik az emberek szellemét; honnan vannak azon sebzett érzelmek, melyek néha egy életen át tartanak? Adhat ily csapást a nyomorult, a gyöngye, a lealázott? Nem, ezek az egyenlőkkel való viszonyaink eredményei csak. A részvét a béke állapota; az élet küzd, harcol, egyik ember ellenfele lenne a másiknak. A leereszkedő élet önfeláldozása dicséretet érdemel, de nem adhatjuk neki az elsőséget, mint fegyelmi s próbaeszköznek az ember büszkesége, erős, indulatoskodó akarata, önmagát bálványozó hajlama, hiúsága, irigysége ellen. Az egyenlők jobban kijavítják az önimádást, mint az alantvalók.

Az egyenlők körében minden arra hat, hogy eloszlassa az emberek szűklelkű érzékenykedését, gyöngeségeit, hiúságát, önzését. Az embernek nincs ideje megszerezni némely hibákat melyeket egyes jellemfogyatkozások szükségelnek. Mert igaz az,

hogy némely hibáknak nyugalomra, pihenésre van szükségük, hogy felnőhessenek, kifejlődhessenek; a beavatkozás zavarja őket. A megbocsátás elvét véve tekintetbe, mily lassu, lomha mederben foly ez az emberi élet visszavonult, távoli tartományokban! Az egyszer vett sérelem évekig tart s annál erősebb, minél avultabb lesz. De a politikai s közélet terén a viszonyok nem engedik meg, hogy az ember a múlt sérelmein rágódjék, erőszakot kell tennie önmagán, akarata alá hajtania, hogy tovább haladhasson az üdvös működés útján. A nyilvános életbeni megbocsátás tán nem épen olyan, mint a magán életbeni, nincs tán összekötve további gyöngéd rokonszenvvel: de mégis megkapó az akarat ily megigázása, a fegyelem elfogadása s a tény elismerése, hogy a dolgok szükségképen a megnevelés ellen vannak, mint a melynek nincs helye a tények világában, mint a mely ellentétben áll a társadalom javával. A vázolt két életkörülmény azonban nem zárja ki mindig egymást, sőt egyik segíti a másikat. Az emberek egy része egyiket, másik a másikat tekinti hivatásául, de a próbáltatás eszméje az, mely gazdagabb tapasztalatban s alázatosságban.

Bár a szentírás kiválóbb helyet ad a kötelességek egyik osztályának, a részvét munkáinak, mindazáltal az egyenlők közötti életkörülmények is bőven képviselve vannak az újtestamentumban. Urunk saját élete világos bizonyítéka ennek. Különösen megjegyzendő, hogy Urunk, bár a szájaló, vagy leereszkedő élet példányképe volt, az egyenlőkkel szemben is épen úgy munkálkodott — természetesen egyenlők látható értelemben; — a tanult és vitatkozó zsidók, a farizeusok és irástudók, kiknek művelt, rendszerezett gondolkodásuk, észlelődésük, tanuk volt, kik iskolákat, pártokat vezettek, külső értelemben vele egyenlők voltak. Szánalmi, jótékonyági tettei munkái között állanak, de egyszersmind igazabb értelemben szellemének felfrisítései s magának szent megnyugvás voltak. Ő folyást óvatos volt, kész a megtámadással szembenézni, örködött a meglepetés ellen s mindent megkísértett önvédelmére. De midőn a részvét birodalmába lépett; akkor, midőn ha a fül hallotta, áldotta őt és ha midőn a szem látta, bizonyosságot tett mellette; a vak az utférlől kiáltott hozzá; Zakeus a fügefáról vigyázta; a beteg asszony megérintette ruhája szegélyét: kérés tekintetek, könyörgő hangok szeretetével találkozott. Minden jelenet öröme gerjesztett körülete; mindenki dicsőséget adott ott Istennek. Nem volt-e ez vigasztalás a küzdelem, kemény próbák élete közepén? Midőn a pusztában jótartott ötezer éhezőt; midőn visszaadta a fűt anyjának; midőn kijelentette: „a leányzó nem halt meg, csak aluszik;“ mily örömet érezhetett ekkor ő maga is! Ez volt az ő pihenése, gyönyöre, szünideje, míg az egyenlők között az örök igazság küzdelmét vívta. A természet és pokol hatalmát legyőzte csudatettei-, az embereket ezen küzdelme által. Első az ember segélyében, első az emberrel való küzdelemben, első mindkét cselekvési körben, így él az evangyéliomban a teremtés Elsőszülötte, egy csudás egész, hogy erkölcsiséget leheljen be új szellemmel, meglágyítsa az ember szívét, megszentelje gazdagságát. Korszakok világossága gyűl körüle; ő a múlt központja, a jövő záloga; a nagy Jellem időközön át tovább vonúl, hogy lelkeket gyűjtsön maga köré, új birodalmakat alapítson az igazságnak s hogy az egész földet az Ur ismeretére térítse.

(Folytatjuk.)

Csiky Lajos.

B E L F Ö L D.

Vallás- és énekoktatás ref. gymnasiumainkban.

A gymnasiumi vallás-oktatás — oly hosszas mellőztetés után — napirendre került. Egyik prot. egyházi lapunk élénk színekkel rajzolja a vallás tanári tanszékek felállításának szükségességét; több egyházkerület, s ezek közt épen a tiszántúli szuperintendens is különösebb figyelmére méltatta a kérdést. Legyen szabad hozzá szólni a tárgyhöz innen a provinciából is, többen többet mondunk, s a sokfelől jövő vélemények majd csak inkább megvilágítják a kérdést.

Az érintett lap külön vallás tanári tanszékek felállítása által reményli megszüntethetni a bajt. Szent igazság. Ref. gymnasiumainkban vagy az osztálytanár, vagy segéd-, ritkán rendszeres lelkész, a legtöbb helyen pedig elemi iskolatanítók tanítanak vallást. Feltéve, hogy jó kézikönyvek állának rendelkezés alatt, ugyan reménylhető-e, hogy az osztálytanár, kinek a vallás mellett tantárgya oly sok, — a lelkész vagy segédlelkész, kinek egyéb teendője, — és az elemi iskolatanító, kinek a nélkül is 28—30 órája van hetenkint, mondom, reménylhető-e, hogy az ily vallás tanítás elérje célját?

Mellőzve most a kérdés ezen ágát, jelenleg a gymnasiumi vallás oktatás kézikönyveiről akarok néhány szót szólni.

Ref. gymnasiumaink vallás oktatásában annyira hiányzik az egyöntetűség, hogy nemcsak általánosan elfogadott kézikönyvről nem lehet szó, de már maga a vallás oktatás tárgya is oly sokféle, hogy nem találunk csak két középtanodát sem, hol e tekintetben összhangzat uralkodnék. Tanítanak ó- és ujszövetségi történetet, ismertetnek ó- és ujszövetséget, ott szerepelnek: Jézus élete, egyetemes egyháztörténelem, confirmatói káté, hit-tan, erkölcs tan, vallásos eszmék története, heidelbergi káté, pogány, zsidó és ker. vallás, történeti fejlődésükben, ó- és ujszövetségi bevezetés, egyházzertartás tan és statisztika, magyar prot. egyháztörténelem és egyház jog stb. stb.

Egy tekintet, ezen minden tanítástani elv nélkül összehalmozott tárgyakra, meggyőz bennünket azoknak alig tarthatóságáról.

Azt ne várjuk, hogy a physica vagy zologia tanára, ki egyszerűs mind vallást is tanít, jó vallástani kézikönyvek előállításán törje fejét. De azt se várjuk ám, míg a mostani rendszertelen „rendszer“ mellett nyakunkba szakad az épület, s kezdhetjük — ha bírjuk — az új fundamentum lerakásán.

Ma már el tudunk oda jutni, hogy elemi és népiskoláinkban nem tanítunk szoros egybefüggő történelmet, hanem „képeket a történelemből“, legyen az akár hazai, akár egyetemes. És arra nem tudunk rájönni, hogy tennénk ekként az egyháztörténelemmel is gymnasiumainkban, legalább az alsóbb osztályokban; nem, mert talán célhoz vezetőbb az erkölcsi-vallásos képzésre, a prot. tudat beoltására és ébrentartására annak ismerete, hogy mikor, hol utazott Pál apostol? vagy hány egyetemes zsinat tartatott, hol és mikor a ker. világ fennállása óta? hányat tart, s melyiket törvényesnek a nyugoti, vagy a keleti egyház? — mint a téritésben buzgólkodó apostolok, egy-egy vértanu, majd egyházi atyák, mint egy Origenes, egy Ágoston stb. élet-története, jellemzése, a nagy reformátorok küzdelmének, s közelebbről a magyar gályarab lelkészek szenvedéseinek élénk rajzolása? Emancipáljuk már valahára magunkat az ószokások kötelekei alól, mutassunk képeket, rajzokat az egyháztörténe-

lemből gymnasiumi növendékeinknek, s ne gyötörjük őket összehalmozott évszámok s megannyi oda nem-tartozó dolgok memoralizálásával, melyek a tudományos theológia körébe tartoznak. Mit mondjunk különösen arról, hogy a heidelbergi káté, a mai művelt nyelvizléstől századdal visszamaradt fordításban használtatik? vagy arról, mikor ugyanazon kézikönyvet a 3-ik és 8-ik osztályokban használják? vagy arról, mikor a gymnasiumi növendék oda utasítottatik, hogy előadás után rögtönzött jegyzeteiből „készítse el“ „kézi könyvét“? . . . s aztán csudálkozunk rajta, ha az alsóbb osztály növendékeit csak a szigorú iskolai fegyelem tartja meg a vallás órára, ha az 5-ik és 6-ik osztály növendéke menekülni igyekszik a vallásóra unalma elől. . . . Nem állítom, hogy a jó vallás tanár még az ily kézikönyvet is sikerrel ne tudná használni, de akkor is fenn marad a kérdés: hátha még jó kézikönyv lett volna? s aztán: hát a mikor a jó kézikönyv hiányait nem pótolja, de tetézi a vallás tanító.

Jelenleg — különösen a felsőbb osztályokban — minden igényeknek megfelelő kézikönyvet nem ismerek.

Legyen szabad végül egy észrevételt kockáztatnom az é n e k o k t a t á s ügyében is. Általános tapasztalás, hogy egyházunk művelt (!) tagjai „átallanak“ énekeskönyvet vinni magokkal a templomba. Midőn művelt egyháztagjaink részéről nyilatkozó vallásos közönyösséget jórészt a gymnasiumi vallás oktatás hiányainak merem tulajdonítani: emez utóbb említett jelenség okát ismét a gymnasiumi énektanítás elhanyagolt állapotában keresem. — A középtanodai törvényjavaslat kiterjeszti figyelmét a zene-oktatásra is, s nekünk ne jutna eszünkbe, hogy nagyobb gondot és figyelmet kellene fordítanunk gymnasiumi növendékeink ének-oktatására? Hány növendék kerül ki gymnasiumainkból, ki csak a megszokottabb egyházi énekek dallamát ismerné? Bizonyára, ha ismerné, s kilépve az életbe elmenne a templomba: a gyülekezet felzendülő éneke megkapná az ő szíve hurjait is az ismeretes melódiával, s önkénytelenül vegyülne be hangjával, s merülne el a gyülekezet buzgó énekében, s ha ez egyszer otthon hagyta énekes könyvét, bizonyára magával vinné máskor. Csak-hogy, míg az egyházi ének-oktatásból — mint sok helyen történik — vétkes játék üzetik; míg az énekóra alkalom az iskolai fegyelem felbontására, leczkemulasztásra; míg az énektanítóknak csak mellékes, könnyen elmulasztható teendője lesz az ének-oktatás, az énekórák lelkiismeretes megtartása, s az egész ének-oktatás a legtöbb helyen csak tiszteletbeli ráadás az egyházi egyik hivatalra: addig ne panaszkodjunk, hogy a templomban csak a „szűrös“ ember énekel.

Gyökeres javítás tehát úgy a vallás, mint az ének-oktatás körül gymnasiumainkban, s aztán nem lesz okunk panaszkodni, hogy nincsenek hittanhallgatóink, nincsenek templomgyakorló értelmes egyházi embereink, mert a gonddal vetett jó mag, hű ápolás mellett gyümölcsöt terem prot. anyaszentegyházunk javára, némely százannyit, némely hatvanannyit, némely harminczannyit.

Ugy adja Isten!

Novicius.

Szomorú életkép (I).

Sajnálattal kell jeleznem, hogy a vidéki úrrend roppantúl el van fordulva az egyháztól. Nemcsak, hogy templomba nem jár, de még rendszeres egyház adójával sem járul idejekorán annak szükségéhez. — A vasárnap megünnepléséről e rendnél, már

úgy szólván szó sincs; akkor szántat s kapáltat legjobban, midőn más jó lelkek egybegyűlve dicsérik az Istent. Ennek csak pénz és földbirtok kell; hogy a lélek miként él, erre van legkisebb gondja!

A nép aztán ilyen példát látva az értelmesebb osztálynál, természetesen megdöbben hitében, s jó részben a mindennapi példa követését kezdi meg. Óh! mily hasznos tevékenységet fejthetne itt ki egy a „Vasárnap megünneplésére felügyelő társulat!”

A köznép azonban a látott példa követésében csak addig megy, hogy ő sem megy templomba, ő sem ünnepli meg a vasárnapot; de nem dolgozik, — hanem, hogy az ő ünneplését mindenki lássa, a falusi csapszéket tölti meg reggeltől estig éktelen lármájával. — Óh! mily sokat tehetne a részegség ellen hozott országos törvény e vidéken!... A nők ugyan még többnyire vallásosak, templomgyakorlók; de nem így a férfiak. — A templomokban 100—250 nő között alig láthatni 8—9 férfit. — Pünkösztől úrvacsora-osztáskor rajtam, a felszolgáló lelkészen, a harangozón s egyházfőn kívül egyetlen egy férfi maradt a templomban; a többi, mint korbácsolt had tolult ki a szeretet vendégségétől. Igazán, szomorú dolog, elkeserítő kép!

Ideje volna már egyszer a gyógyításnak is. Megismertetni bizonyos gyökeresen ható gyógyszereket, melyek által a nép felrúzza a hitelenség álmaiból, visszaadtnék a megújult s megnyugtató hitéletnek! Sokkal üdvösebb dolog reánk nézve az egyház sajtó sebeit őszintén feltárni, s kötözgetni, mint a sértetlen részek épségének ujjongva örvendezni; mert a mérges sebek ezeken is ki találnak ütődni a hosszas késedelem által!..

Krasznai.

K Ü L F Ö L D.

Dr. Blaikie felolvasása Edinburgban.

Május hó 16-án Dr. Blaikie ujkollégiumi hittanár felolvasást tartott a szabad egyházi Szentandrás-templomban. A felolvasás tárgya a közeledő összpresbyterián zsinat volt. Felolvasó tanár ur, ki az összpresbyterián zsinat ügyében nagy buzgósággal fáradozik, a kontinensi presbyterián egyházak között a magyarországról is megemlékezett, előadta röviden azon látogatásból meritett tapasztalatait, melyet a múlt nyáron a kontinensi országok presbyterián egyházainál tett; valamint egyes észrevételeket tett a világ többi részén levő hasonlú egyházakról is. A szerénység megsértése nélkül mondhatom, hogy Dr. Blaikie Magyarországról, de különösen és névszerint Debreczről igen melegen és rokonszenvesen emlékezett meg. Debreczent, fekvésének és népességének jelzése mellett, úgy mutatta be hallgatóinak, mint a magyarság és presbyteriánizmus központját. Debreczeni barátai vendégszerető szivességét különösen kiemelte; a magyar alföld jellemző sajátosságairól igen érdekes és kitüntető hangon szólt s bennünket illető észrevételeit azon remény kifejezésével végezte, hogy e különös érdekű és fontoságú magyar presbyterián egyház is fogja a leendő összpresbyterián zsinaton magát képviseltetni. Nekem, mint magyarnak, felette jól esett itt a távolban, felőlünk őszinte és rokonszenvező megjegyzéseket hallanom, annyival is inkább, mivel Dr. Blaikie a magyar reformáció történetéből egyes tényeket találólag emelt ki. Szerinte az összpresbyterián szövetkezés különösen a kontinensi presbyterián egyházak érdekéből kívánatos, melyek legtöbbnyire idejüket és erejüket a létért való huzamos küde-

lemre valának kénytelenek fordítani s ennél fogva a szerencsésebb britt és amerikai presbyteriánokkal fejlődés és haladás tekintetében nem versenyezhetének. A kontinensi (európai szárazföldi) presbyterián egyházak némelyikében az is hátrányára van az evangéliom ügyének, hogy az evangéliomhoz ragaszkodás a tudomány és műveltség nevében elavult álláspontként hirdetik. Az összpresbyterián zsinat első ülésére legilletékesebb helyről minden más városok felett Edinburgban találtattott. A második zsinat, a mint hihető, Amerikában, illetőleg Philadelphában, vagy New-Yorkban lenne.

Felolvasás végeztével Dr. Blaikienek meleg köszönet nyilváníttatott érdekes és tanulságos felolvasásáért. Hangoztatott, hogy a nagyfontosságú ügyben Edinburgba jövő vendégek szívesen és keresztyéni vendégszeretettel fognak fogadtatni s a Szentandrás-templom jelenlevő lelkésze az érkező vendégekért és az összeülő zsinatért mondott buzgó imával rekesztette be a szép számú hallgatók által látogatott gyűlést.

B. E.

Palesztinát tudományosan kutató német egylet.

A német munkás szellem ismét egy nevezetes eszme megvalósításán fáradozik. Alig néhány hóval ezelőtt három jeles orientalista azon gondolatra jött, hogy alapítsanak egy oly egyletet, a mely feladatul tűzné ki magának a szent föld különböző vidékeinek szorgalmas átkutatását. A lelkes triumviratus, u. m. Dr. Kautsch E. bászeli, Dr. Socin A. tübingai egyetemi tanárok és Dr. Zimmermann bászeli gymnasiumi igazgató, a múlt év végén már a programmot is kibocsátották, felhíva a német tudományos világot az egylethez csatlakozásra. A terv szerint az egylet organumául egy folyóirat fogna szolgálni, mely évnegyedes füzetekben jelenne meg. A tudományos értékű lap kiterjesztené a maga figyelmét 1. topographiai, 2. természettudományi, 3. ethnographiai ismertetésekre; továbbá statisztikai tudósításokra, pénznemek és régi feliratok megfésülésére, s végre irodalmi közleményekre.

A ki az egylet tagjává lesz, az a folyóiratot ingyen kapja. Hogy azonban úgy a lap, mint más költségek fedezve lehessenek, a tagok egy bizonyos alap létesítésére hivatnak fel, melyhez mindenki legalább 10 márk évi fizetéssel tartozik járulni.

Alighogy kibocsátá a derék három férfi a programmot, tüstént több neves német egyén pártolá a nagyon is czélszerű és életrevaló eszmét. A tagok száma már 66-ot halad, dolgozó tagul belépett Dr. Böhl Ede bécsei hittanár is. Maga Moltke tábornok is az egylethez csatlakozását jelenté ki. S így ma már ott áll a dolog, hogy az egylet megalapítottnak tekinthető. A mint egy hozzánk, épen a napokban küldött nyomott ivből láthatjuk, a német egyetemek legjelesebb tanárai oda nyilatkoztak, hogy ők szívesen s lélekkel pártolják az eszmét s a folyóirat munkatársai óhajtanak lenni. Ily örvendetes jelenségek után az egylet megalakulása a napokban ki is mondatott, s a kik tagok óhajtanak lenni, azok ajánlataikat Bädcker lipcei könyvkereskedőhöz, vagy pedig az alapítókhoz is beküldhetik. A lap első füzete körülbelül nyár közepén meg is jelenend.

Mi az egylet működését mindenesetre élénk figyelemmel fogjuk kísérni s nem mulasztjuk el minden nevezetesebb eseményről a magyar prot. olvasó közönséget tudósítani. Közöltük a programmot is röviden azért, hogy ha valakinek közölünk hajlandósága lenne az egyletbe belépni, legalább hadd tudja magát az iránt kellőleg tájékozni. Egyáltalában nem árt az ne-

künk, hogy ha mi a művelt külfölddel minél közelebbi összeköttetésbe jöhetünk. Innen nyerhetünk mi több életadó erőt és melegséget. — k.

K Ö N Y V É S Z E T.

Keresztyén egyháztörténelem. Harmadik korszak: az egyház pápaságtól függésének kora, Hildebrandtól Lutherig, 1046-tól 1517-ig Kr. u. Gieseler nyomán írta Balogh Ferencz hittanszaki tanár a debreczeni ref. kollégiumban. III. füzet. Debreczen, kiadja ifj. Csáthy Károly gazd. tanintézeti könyvtár, 1877. Sr. 155 l. Terjed e most megjelent 3-ik füzet a 79—119 §-ig. Tíz nyomott iv. Ozlik 5 nagy szakasza: I. Terjedés, akadály. II. Szervezet, itt adatik a pápaság története. III. Élet. IV. Tan, itt a scholasticismus rajza. V. Ellenlék. E szakaszban a waldensek, albigenek a legujabb kútfők felvétele mellett jellemezték minden eddigi magyar tankönyvnel bővebben. Az anyag legtöbb helyen Gieseler nagy művéből vétezt önálló berendezés és feldolgozással, több helyen Kurz is használva van, valamint angol kútfők. Mindenütt bő könyvészeti kalauz. A művet bibliai ker. szellem hatja át. E 3-ik korszak bolti ára 1 frt, kapható Csáthy Károly kiadótulajdonosnál Debreczenben. A IV. korszak tartalmazni fogja a ker. egyház történelmét Luthertől jelenkorig s sajtó alá készítés utján van.

A külső somogyi ref. egyházmegye Bálványosan 1877. ápril 14—18. tartott közgyűlésének **Jegyzőkönyve**, kiadta Dömény József e. m. főjegyző. Székes-Fehérvárt. 1877. Sr. 31 l. Igen csinos 8-rét alakja külsőleg is ajánlatos, czélszerűbb, használhatóbb mint az ivrét kiadások, bár ez utóbbiakat mellőznék már hatásaink. Egyházmegyei közpénztár évi bevétele 6475 frt 78 kr. Kiadás 1439 frt 68 kr. Lelkeszi gyámpénztár mlnt évi bevétele 4540 frt 2 kr. Kiadás 303 frt 37 kr. Tanítói gyámpénztár 2267 frt 7 kr. Kiadás 153 frt 63 kr. Az egyházmegyében van 30 anya és 8 leányegyház 21,824 lélekkel, iskolaköteles tanulók száma 6—12 éves 2538. Iskolába jár 2500. Az iskolák vagyona pénzértékre téve át 133,566 frt. jövedelme 14,846 frt 26 kr. Kiadása 14,695 frt 25 kr. Külön van végül vezetve be az egyházi törvényszék jegyzőkönyve. Az egész pontos és gondos kiállítás.

A lelkész leánya erkölcsi irányu regény. Irta Boross Mihály, ára 50 kr. A szerző tulajdona. Székes-Fehérvárt, 1877. 16r. 230 l.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Pártolók névsora (V-ik közlemény). A „Vasárnap és a munkás osztályok“ olvasmány kiadására pártolók: 40) Marjai Péter IV. éves theologus s iskolarektor Bereg-Böszörményben, gyűjtő, 16 példányra küldött 1 frt 60 krt e levél kíséretében: a „Bizalmas Kérelmet“ (lásd Lapunk 14-ik számában) közlöttem községünk értelmes előljáróival, kik az ügy szentségét belátva örömmel adták filléreiket. A megrendelők nevei: Szivák János főbíró, Bak János törv. bíró, Nagy József, Faragó János, Szatmári Mihály, Farkas József, Horváth Mihály, községi előljárók egy-egy példányt, Ambrózy Márton jegyző 5 példányt, Balogh Ambrus ref. lelkész 2 példányt, Szücs László és Marjai Péter fitanítók egy-egy példányt rendeltek. Azt hiszem fent nevezett előljárók példája más községek előljáróinál is követésre talál, ha találkozik lelkész vagy tanító ki őket felszólítja; az

előljáróság jó példája ismét a népnél talál követésre s így a vasárnap s az Ur parancsolatja iránti tisztelet meg fog ujulni még.“ 41) Szabó Gábor ref. lelkész, Dévaványa 20 példány, 2 frt; 42) Tóth Imre reform. lelkész 1 frt, 43) Miklovicz Bálint ref. lelk. Holdmező-Vásárhelyt rendel 10 példányt. 44) Szél Kálmán ref. lelkész Nagy-Szalonta 1 frt. 45) Szilágyi József ref. lelkész Mikola, 1 frt. 46) Tóth Sámuel hittanár Debreczen, 1 frt. 47) Dömény József ref. lelkész Nagy-Berény, rendel 10 példányt, 48) Nagy Gáspár ref. lelkész, Ér-Körtvélyes 1 frt. Jelen közlemény összege 8 frt 60 kr. és 20 példány. Az eddigi összeg 52 frt 70 kr. és 80 példányra megrendelés. — A füzet sajtó alá adatott, junius 15-re meg fog jelenni. Pártolói jelentkezések elfogadtnak junius 14-ig. — Debreczen, 1877. május 29.

Balogh Ferencz.

— Öszpresbyterián nagy gyűlés. Ft. Révész Bálint püspök ur elnökle alatt tartott Debreczenben május 15-én egy értekezlet az egyházkerület jelenlevő tagjaiból, a debreczeni egyház lelkészeiből s a theologiai tanárkarból; itt az edinburghi nagy gyűlésre küldendő magyar egyházi képviselőkül kijelöltettek: egy püspök és egy főgondnok, továbbá világi részről Kiss Lajos orsz. gy. képviselő és Tisza Lajos s. gondnok, az egyházi részről Filó Lajos és Balogh Ferencz.

— Budapest. A dunamelléki ref. egyházkerület május 26. stb. napjain tartott közgyűléséről következő rövid tudósítást vettünk Lapunk zártakor: 1. A debreczeni zsinati indítvány egyhangulag egész terjedelmében elfogadott. Az ad hoc conventre képviselők: Szász K., Fördős L., Baksay S. egyházi és gr. Ráday G., Kiss M., Tóth F. világi részről. — 2. Az edinburghi zsinatra proponáltattak: Nagy Péter erd. püspök, gr. Lónyay főgondnok, továbbá Tisza Lajos, Filó Lajos és Ballagi Mór. — 3. Ballagi Mór theol. tanári hivataláról lemondott, egészségi tekintetekkel indokolta. — Utódjáról még mit sem tudui. (V.)

— Debreczen. Némethy Lajos ref. lelképásztor május 27-én Máté XII. 8. alapige nyomán a ker. vasárnap megszenteléséről lelkesítő és buzdító egyházi beszédet tartott.

— Mocsy Lajos konyári lelkész, a debreczeni egyházmegye nestora ez évben tölti be lelképásztorkodása 50-ik évét. Kérdik némelyek nem szándékozik-e az egyh. megye erről valami módon megemlékezni, vagy épen maga a közlelkészi értekezlet? (Beküldetett.)

— Básel. Az idevaló egyetembe ment át Skócziából a Lapunk olvasói előtt előnyösen ismeretes Csiky Lajos lelkészjelölt, a ki főképp egyházügyi és gyakorlati lelkészeti tanulmányokkal foglalkozik külföldi léte alatt.

— Laveley világhírű röpiratáról „a protestántizmus és katholicismus“ melyet az Ev. Prot. Lap szetkesztősége adott ki magyarul, meglepetve olvassuk a londoni „Weekly Review“ egyik számában, hogy Csehországban vastag türelmetlenséggel elkoboztatott. A Lajtántúli részeken tehát a protestánsok részére meg van szoritva a sajtó. Kik bővebben ismerősök a cseh viszonyokkal, legyenek szivesek Lapunkat értesíteni Laveley röpirata ottani sorsáról. Ugy látszik ott a clérus keze dolgozik elnyomólag. Magyarul még mindig kapható Laveley fentnevezett röpirata a debreczeni könyvtáraknál 30 kr-ért. példányonként.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.